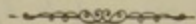

ՏՕՆ ՄԸ ԵՒ ԴԱՍ ՄԸ

(ՄԻՐՈՅ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՅ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ)

Ազգովին դարձեալ խմբուած ենք անձկանօք՝ Սրբոց Թարգմանչաց հինաւուրց և նուիրական պատկերին առջև, զոր Եկեղեցին իր Սրբութեանց Գանձարանէն դուրս հանելով ամէն տարի կը ներկայացնէ ամէնուս, անոնց տարեկան տօնին առիթով։

Հոգւով ակնկառոյց՝ այն խորհուրդին մանաւանդ, զոր կ'արտափայլէ անմահացած մահկանացուներու այդ երջանիկ հոյլին համատեսիլ նկարը, նորէն, ու միշտ սիրով և երկիւղածութեամբ, իրենց յիշատակին կը մատուցանենք զմայլանքի և երախտազիտութեան հարկը, զոր Ազգն ու Եկեղեցին ամէն տարի առաւելեալ սակով մը կը պարտին շարունակ անոնց անուններուն, անոնց կատարած անմոռանալի գործին, և իրապէս մեծ այն փառքին՝ որ անոնց անառիկ իրաւունքն է այլ ևս, մեր ազգային և կրօնական կեանքի պատմական իրականութեան մէջ։

Բայց ասով չի վերջանար անշուշտ մեր պարտականութիւնը անոնց հանդէպ։ Քիչ մը խօնակով, քանի մը երգերու ոգևորութեամբ, և լոկ շնորհապարտ սիրոյ խոստովանութեան բառերով չէ որ պիտի ուզէինք փոխարինել անոնցմէ մեզի մատուցուած բարիքներուն անկշռելի արժէքը։

Տօները, երբ զաղափարական գործերու կամ զաղափարի նուիրուած գործիչներու յիշատակի հանդէսներ են իսկապէս, պատմական անդրադարձութենէ աւելի բարոյական խորհրդածութեան առիթներ պէտք է նկատուին. գործին կամ գործիչին ուղղուած մեծարանքը պէտք է բոլորի սիրտէն և միտքէն հաւասարապէս. և անոնց յուշածումը ոչ թէ սոսկ խանդավառութեան, այլ հոգւոյ դաստիարակութեան պատենութիւն մը պէտք է լինի բոլոր զիրենք դիտողներուն, այսինքն իրենց վրայ հիացողներու կեանքին համար առհասարակ։

Թարգմանչաց տօնը ամէնուս, այսինքն ազգին բովանդակ լրութեանը համար, դաս մըն է արդարև, զերազանցօրէն բարոյացուցիչ դաս մը. ու, մեզի բմբունելի ընելու համար, զայն հրաշալի կերպով պատկերազարդած է իրենց զէմքերուն հոգեակար կենդանազիրը։

Սուրբն Մեսրոպ, հայ միտքի ամէնէն պատկառելի ներկայացուցիչը, որ, իբրև պարագլուխ աստղ, կը շահապետէ Ալաւուներին, պատկերին խորը բազ-

142-87

մած է՝ իբրև մեծ Ուսուցիչը, իբրև հայեցի դաստիարակութեան տիպար Առաջնորդը. ու միևնույնը, որոնք կ'ընկերանան իրեն, բոլորուած են իր շուրջը՝ իբրև իր աշակերտները, իր միտքէն և հոգիէն ծնած հարազատներ, որոնք պաշտօնաբար խանդավառութեամբ ունին անոր անձնաւորութեան մէջ մարմնացած սուրբ իտէալին նկատմամբ:

Դիտեցէք, սակայն, թէ այդ աշակերտները ամէնքն ալ ժամանակակիցներ չեն իրենց վարպետին. անոնցմէ երկու վերջինները մասնաւորապէս, Նարեկացին ու Շնորհալին, մին՝ հինգ և միւսը եօթը դարերու անջրպետով մը կը բաժնուին անկէ. չեն ծնրադրած անոր առջև, անոր ձայնին քաղցրութենէն և նայուածքին սրբութենէն չեն ըմպած հրահոսան հոգւոյն զօրութիւնը. և սակայն ազգին դատումին առջեւ աշակերտներն են անոր, հաւասարապատիւ միւսներուն, քանի որ Նկեղեցին և դարաւոր աւանդութիւնը, այսինքն հասարակաց զգացումն ու ազգային գիտակցութիւնը, զանոնք ևս կը ճանչնան թարգմանիչ անուան տակ:

Ի՞նչ է կամաւ կամ բնագոյրէն զործուած այս ժամանակագրական վրէպին իմաստը՝ եթէ ոչ սա բարձրօրէն բարոյական ճշմարտութիւնը թէ Սուրբն Մեսրոպ Ուսուցիչն է ոչ միայն իր օրերուն այլ նաև յետնագոյն ժամանակաց բովանդակ հայ մտաւորականութեան. ուղղութիւնը զոր տուած է անիկա հայ զբաղականութեան՝ պէտք է մշտնջենաւորուի ազգին կեանքին մէջ, պէտք է փոխանցուի դարէ դար և սերունդէ սերունդ. ու հայ միտքին շարժումը պէտք չէ կարենայ ճանչնալ և որդեգրել ուրիշ զօրութիւն՝ որ թափ տայ իր ոյժերուն տարբեր շունչով և տարբեր հոգիով:

Ամէնքը, որոնք կը խօսին ու կը գրեն հայ լեզուն, որոնց զրիչէն կամ շրթներէն կը հոսի առաջին անգամ Ս. Մեսրոպի մտքի հալոցին մէջ ձուլուած հայ տառերու ձայնը կամ ձևը, պէտք է ինքզինքնին զաղափարապէս յարաբերութեան մէջ պահեն անոր հոգւոյն հետ. ու դարերը, որոնք անցած են և պիտի անցնին, հայ ժողովուրդին մտաւոր և հոգեկան կեանքի շրջանները թուարկելով, ամէնքն ալ պէտք է լինին մեսրոպեան աշակերտութեան երկարաձիգ դասընթացքի մը անսահման շրջանը միայն: Ամէնքս ալ աշակերտներն ենք և պէտք է լինինք միակ մեծագոյն վարժապետի մը, Մեսրոպի, Հացեկաց գիւղի խոնարհ մէկ ընտանիքէն ճառագայթած լուսափայլ այն հանճարին, զոր Աստուծոյ շնորհքը նախասահմանած էր և կանչեց այդ սուրբ առաքելութեան:

Բայց ի՞նչ է ուղղութիւնը, զոր կ'ընդունինք թէ եռամեծ սուրբը տուած ըլլայ իր իսկ ձեռքով կերտուած և սկզբնաւորուած հայ զբաղականութեան, կերպով մը հարկադրելով զայն այն ատեն ազգային խղճատանքին, իբրեւ կանոն կեանքի ամբողջ ազգին:

Պատմութիւնն է որ կուտայ պատասխանը այս հարցումին, մեզի մատնանշելով պարզապէս այն ժամանակը, հայ ժողովուրդին քաղաքական կեանքի տմենամուայլ այն պահը, ուր Սուրբն Մեսրոպ և հայերէն գիրերու գիւտի իր ձեռնարկը հովանաւորող Պարթև հայրապետը, զիպուածի երևոյթին ներքև ծածկուած Նախախնամութեան ազդումովը իրարու հանդիպած, երկար ու տենդաղին խորհրդակցութիւններէ վերջ հուսկ ուրեմն կանգ կ'առնէին սա տեսակ եզրակացութեան մը առջև. Ազգերը կ'ապրին քաղաքական և զինուորական միջոցներէ աւելի՝ բարոյական զօրութիւններով. իր քաղաքական գոյութեանը մէջ

վտանգուած այս ազգը, կարենալու համար շարունակել իր կեանքը, պէտք ունի կրօնական խաւալէ մը բղխող և իմացական ոյժերով կանոնաւորուած բարոյական գորութեան մը:

Ահաւասիկ սկզբունքը, ընկերային և ազգային բարձր ու կարևոր այն դաւանանքը, զոր Մեսրոպ պարտադրեց նախ ինքն իրեն, իբրև ուղղութիւն իր կատարելիք գործին, և յետոյ իրեն աշակերտողներու ստուարաթիւ խումբին և ասոնց յաջորդութեանը մէջ՝ ամէն անոնց, որոնք դարէ ի դար պիտի կոչուին ունենային հոգևորական և մտաւորական տեսակէտով գեր մը կատարելու Հայ ժողովուրդին կեանքի առաջնորդութեան գործին մէջ:

Ծառայել Ազգին բարոյական կեանքին՝ կրօնական դաստիարակութեան և իմացական զարգացման ճամբով, ծառայել իսկ է անոր փրկութեան գերագոյն պէտքին. այս է, իմ խոնարհ կարծիքով, սքանչելի դասը, զոր հայ վարժապետներուն վեհագոյն նախատիպարը կ'աւանդէ ամբողջ ազգին. այս է Սրբոց Թարգմանչաց տօնին բուն խորհուրդը:

* * *

Տարւոյն մէջ երկիցս կը տօնենք այդ խորհուրդը. նախ Վարդավառէն յետոյ, յանուն Սահակայ և Մեսրոպայ միանգամայն, և ապա, այժմ Վարագայէն ետքը, յանուն Մեսրոպայ միայն, և իրեն ընծայուած մշտնջենաւոր աշակերտութեան զաղափարը խորհրդանշող զունդի մը անդամներուն, որոնք են. Եղիշէ, Մովսէս Խորենացի, Դաւիթ անյաղթ, Գրիգոր Նարեկացի, Ներսէս Շնորհալի:

Այս երկու տօներէն առաջինը տօնն է, իսկապէս, պատճառիւն, իսկ երկրորդը՝ արդիւնքիւն: Առաջինը կը ներկայացնէ մտածումի, իմացական յղացման, զաղափարական կազմակերպութեան աշխատանքը՝ զոր կատարեցին երկուքը, անգուզական զոյգը, խորհելով և յստակատես որոշադրականութեամբ ծրագրելով ինչ որ կը պահանջէր ազգին հոգեկան վերաստեղծումին պէտքը. իսկ երկրորդը կը ներկայացնէ այդ մտածուած ծրագրին զործնական արդիւնաւորումին իրականութիւնը ամբողջ, իր բազմաճիւղ ընդարձակութեանը մէջ:

Կ'արժէ ուշադիր ըլլալ թէ այս վերջինին պարզած սխրալի տեսարանին, օրուան տօնի պատկերին, մէջ են ազգի մը բարոյական կենդանութեան համար անհրաժեշտ հոգեկան պայմաններուն ամէնէն զլիսաւորները. —

Գրականութեան սէրը, այսինքն ազգային գիտակցութեան ձկտումը, զոր կը խորհրդանշէ Սուրբն Մեսրոպ, որ զիրն է ինքնին և կեանքը մտաւորականութեան:

Յեղական խանդավառութիւնը, զոր սքանչելիօրէն կը պատկերացնէ հայ գիւցադնավէպին մատենագիրը, Սուրբն Եղիշէ, որ զգացումն է և կենդանութիւնը սրտին:

Հրայրքը անցեալին անմահութեան, զոր կ'անձնաւորէ հայկական տարեւորութեանց հայրենաշունչ նահապետը, Սուրբն Մովսէս Քերթոզ, որ պատմութիւնն է ինքնին, և զօրութիւնը յիշատակին:

Փառաւորումը բանականութեան, իբրև ճիշդ գիտական խոկումներու և իմաստասիրական թռիչքի, զոր այնքան վայելուչ ազդուութեամբ կը պանծացնէ Սուրբն Դաւիթ Անյաղթ, խորհուրդը և սաւառնումը միաբնին:

Աստուածատես հայեցողութեան, այսինքն սրտին խորութիւններէն ելած և

միտքը Գերագոյնին դէմյանդիմանող լոյսը, զոր իր ճենճերող հոգւոյն բոցավառումներուն մէջէն չողացուց Սուրբն Գրիգոր Նարեկացի, որ աղօթքն է խկապէս և խունկը պաշտումին:

Խաղաղած խղճմտանքին քաղցրութիւններուն մէջէն դաշնակող խինդն ու լացը հոգիին, զոր այնքան քնարական քնքշութեամբ կ'արտայայտէ Սուրբն Ներսէս Շնորհալի, որ եղևն է և օրհնաբանութիւնը անհունին:

Կրօնք, փիլիսոփայութիւն և զիտութիւն, պատմութիւն, բանաստեղծութիւն, զեղարուեստ, ասոնք եղան առաջին երախայրիքը զրականութեան մեր մէջ մշակոյթին, զիրի զիւտէն վերջ առաջին յիմնամեակին նոյն իսկ, և յետոյ անոր մշտնջենաւոր արդիւնաբերութիւնը, շարունակ, յաջորդ դարերու ընթացքին: Մեսրոպեան ուղղութիւնը տեականացաւ ազգին մտաւորական կեանքին մէջ. ու սխալ պիտի չըլլար երբեք խորհիլ թէ ստուգապէս ասոր կը պարտինք մեր կրօնքին, այսինքն Հայաստանեայց Եկեղեցիի հովանւոյն տակ կազմաւորումը մեր բարոյական կեանքին, որ, աղէտքներու անհունութեանը մէջ՝ զորս չիմայեցին մեզի աշխարհն ու ժամանակը, արդարեւ ամէնէն ամուր և ապահով յենարանը եղաւ մեր ազգային գոյութեան:

Կրօնքով, որ ամէնէն տիրական տարրը եղաւ իր մէջ, մեր զրականութիւնը սփոփանքին կազդոյրը տուաւ մեր մշտախոց հոգիին: Փիլիսոփայութեամբ, որ մեր ըմբռնողութեանը մէջ մեր քրիստոնէական մտածումին հազցուց զիտական պատճառաբանութեան տարազը, լուսաւորեց մեր աշխարհայեցողութիւնը կեանքի առեղծուածին նկատմամբ: Բանաստեղծութեամբ եւ զեղարուեստով մաքուր ներշնչումներու ազնուականութիւնը տուաւ հոգիներուն: Իսկ պատմութեամբ՝ յատկեց ազգային ինքնութեան զիտակցութիւնը, անցեալի յիշատակներուն զգացումին հետ, ապագայի իրաւունքներուն համոզումը խորունկցնելով սիրտերուն մէջ:

Ու այս ամէնը կը պարտինք Քրիստոնէութեան. վասն զի զերագանցապէս անոր է որ կը պարտինք զիրն ու զրականութիւնը, որ աղբիւրը եղաւ մեր մէջ բարոյական կեանքը շինող զօրութիւններուն:

Բարեբախտութիւն մըն է անշուշտ ասիկա մեզի համար, վասն զի ոյժ մը որքան աւելի քրիստոնէական է, այնքան աւելի հօգօր է և բարոյացուցիչ:

Ազգերը կ'ապրին ու կ'աճին նիւթական միջոցներէ աւելի՝ բարոյական պայմաններով. Հայութիւնը իր կեանքը կը պարտի իր հաւատքին և զրականութեան, այսինքն իր բարոյականին: Ով որ կը ծառայէ այս ժողովուրդին բարոյականին, կրօնքի և զրականութեան ճամբով, ճշմարտապէս պատուած կ'ըլլայ Սրբոց Թարգմանչաց տօնն ու յիշատակը:

Բայց ո՞վ պիտի տարածէ, խորունկցնէ և արդիւնագործէ մեր կեանքին մէջ այդ տօնին խորհուրդը և անոր թելադրած դասին իմաստը. . .

24 հոկտ. 1931

ԳԱՀԻՐԷ

Թ. Ե. Գ.

